

Muzejní čtvrtletník

Muzeum Českého ráje v Turnově

zdarma

číslo 1/2019, ročník XVI.

T. G. Masaryk a muzeum

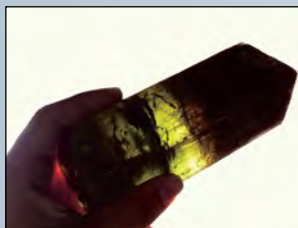
Na s. 5 se dočtete, jak to dopadlo s návštěvou TGM v Turnově

Masopust u Dlasků

Navštivte 23. 2. Dlaskův statek – pořadáme masopustní veselici

Putování za minerály III

Třetí ročník mineralogicko-cestopisných přednášek na s. 2

Co nás čeká a co bylo?

Přehled akcí a výstav i foto-vzpomínky najdete na s. 8.

POKLADY PODZEMÍ

DESET LET ARCHEOLOGICKÝCH VÝZKUMŮ V POJIZEŘÍ

Po deseti letech jsme s kolegy Petrem Hartmanem a Romanem Sirovátkou připravili čistě archeologický výstavní projekt, kde budou představeny komplexní výsledky našich nejdůležitějších archeologických výzkumů. Z těch několika stovek bylo poměrně obtížné vybrat ty, které zásadním způsobem posunuly bádání o nejstarších dějinách našeho regionu dopředu. Bezsporně sem náleží objev úpravny železné „rudy“ ve Všeni u Turnova z počátku 17. stol. a další provozy spojené s metalurgií železa. Ty uvozovky u železné rudy jsou na místě, protože železo bylo taveno z místní suroviny – z železinců z pískovcových skal Českého ráje. Zajímavým příkladem mezioborové spolupráce se stal bioarcheologický výzkum středověkých histo-

rických terénů v turnovské ulici Antonína Dvořáka nebo výzkum domu „vápenického huťmistra“ z 16. stol. ve Sklenařicích. Za velmi přínosný pokládáme také systematický detektorový průzkum skalního hradiště Čertova ruka

na Hruboskalsku, který přinesl celou kolekci unikátních kovových artefaktů Keltů a Germánů. A pochopitelně nemůže chybět ani prezentace unikátního objevu v Jilemnici – kostela sv. Alžběty, za

Pokračování na s. 2

DĚTSKÝ SALON TURNOV-JAWOR

Výtvarný salon má dlouholetou tradici vycházející ze spolupráce muzeí v Turnově a Jaworu. Soutěž vznikla v Jaworu a později se rozvinula v mezinárodní přehlídce. V dnešní době se jí účastní na 400 výtvarných prací z obou stran hranice ve čtyřech věkových kategoriích. I. kat. mateřské školy do 6 let, II. kat. ZŠ 7–10 let, III. kat. ZŠ 11–13 let, IV. kat. 14–18 let. Po mnoha ročnících, které byly svázány určitým tématem, se v posledních letech stal Salon opravdovou přehlídkou nejlepších prací za uplynulý rok. Přehlídka tak rozkvetla do krásy pestrostí témat a technik a stala se více inspirativní nejen pro samotné tvůrce,
Pokračování na s. 2

Z VRCHOLŮ PYRENEJÍ

Soubor velkoformátových barevných fotografií, který budete mít možnost shlédnout na výstavě, představuje výběr toho nejlepšího, co se mi podařilo vyfotografovat během své cesty do Pyrenejí. Původní plán přejít Pyrenejské po-

hoří od Středozemního moře až k Atlantickému oceánu se změnil ve chvíli, kdy jsem vystoupal na druhou nejvyšší horu Pyrenejí. V tu chvíli jsem poznal, jak úžasné je nacházet se na pomyslné „střeše světa“ a vychutnávat si pohled na

POKLADY PODZEMÍ

Dokončení ze s. 1

kteří jsme byli navrženi na cenu Patrimonium pro futuro za rok 2016. Vedle archeologických nálezů z tohoto výzkumu vystavíme i předměty, které pocházejí z mobiliáře kostela a dnes je spravuje Krkonošské muzeum v Jilemnici (například originál dřevorezby Seslání Ducha svatého z 18. století a soudobé plastiky sv. Víta a sv. Václava). Jak vypadal kostel sv. Alžběty na přelomu 13. a 14. století si návštěvníci prohlédnou na modelu, který podle dokumentace archeologického výzkumu vyrobil náš výtvarník Tomáš Štefánek. Návštěvníky snad upoutá i představení nejnovějšího archeologického výzkumu v průmyslové zóně na Vesecku, kde jsme v červnu loňského roku objevili a následně prozkoumali část keltské vesnice. Výstava přinese i prezentace zrekonstruovaných nádob ze žárových hrobů z pozdní doby bronzové,

kteřé byly původně kryty mohylovými násypy. Největším „tahákem“ budou dva zcela ojedinělé poklady mincí – ten mladší byl nalezen v roce 2013 v Roztokách u Jilemnice a do země byl uložen krátce po Mnichovské dohodě na podzim roku 1938. Starší soubor tvoří 160 stříbrných pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského, který byl v srpnu loňského roku náhodně objeven u staré stezky nedaleko Vysokého nad Jizerou. Pomineme-li fyzickou cenu mincí i jejich unikátní stav dochování v extrémních horských podmínkách, má tento nález podstatně širší dosah. Mimo jiné totiž potvrzuje význam stezky, která již od staršího pravěku přicházela z vnitrozemí a přes vrcholové partie Krkonoš pokračovala do Slezska. Oba poklady v sobě ukrývají poutavý příběh, který navozuje logickou otázkou: proč je ti, kteří mince do země ukryvali, také sami nevyzvedli? **Jan Prostředník**

Z VRCHOLŮ PYRENEJÍ

Dokončení ze s. 1

krajinu z nejvyššího vrcholu. Během několik minut trvajících okamžiků jsem nevnímал nic jiného než vše, co se nacházelo pode mnou – ostré horské hřbety i osamělé horské špičky, blankytně modrá jezera, mizející horské ledovce. Žádná města a výdobytky současné civilizace. Jako kdybych byl v transu a za žádnou cenu mě z něj nic nemohlo vyrušit. Ten pocit jsem si tak zamiloval, že se pro mě stal vášní, která mě na 42 dní trvající cestě poháněla takovým způsobem, že jsem na trase dlouhé 730 km zdolal patnáct vysokých vrcholů, z nichž deset mělo nadmořskou výšku přes 3 000 m.

Na výstavě Z vrcholů Pyrenejí budete mít možnost vychutnat si nejen nádherné pohledy z nejvyšších pyrenejských hor, ale také spatřit úzká, zaříznutá údolí, která jsou bez větších městských sídel, a jsou tak domovem pro četnou pyrenejskou floru a faunu. Vše doplní aktuální momentky s „člověkem-dobývatelem“, které se snaží zachytit věčný boj člověka s přírodou o dosažení posledních neosídlených míst na naší planetě – vysokých hor.

Jan Bubal

DĚTSKÝ SALON TURNOV-JAWOR

ale také pro jejich pedagogy. Každoročně jsou udíleny ceny a čestná uznání za nejlepší práce v jednotlivých kategoriích na slavnostní vernisáži výstavy v polském Jaworu. Na třicet turnovských vystavujících a oceněných vyjelo v prosinci 2018 do Jawora, aby převzali pěkné ceny a užili si slavnostní vernisáž. V současné době se organizaci přehlídky na české straně věnuje Středisko volného času Žlutá ponorka Turnov a turnovské muzeum zajišťuje její prezentaci krásnou výstavou ve svých prostorách, kde máte možnost vidět vybrané a oceněné práce uplynulého ročníku. Pestrá paleta krásných dílek vás ani tentokrát určitě nezklame. Svět dětské fantazie a barev vás zavede do tajemné krajiny mládí a dětství se vším, co k němu patří.

Lada Capoušková, Žlutá ponorka

MASOPUST

23. února proběhne na Dlaskově statku tradiční oslava masopustu – kdo ji už někdy zažil, jistě si ji nenechá ujít. Kdo ne, toho o to víc zve-me na odpoledne plné zábavy, legráček, masek, dobrého jídla a pití. O masopustu jsme tu psali už mnohokrát, tentokrát přidáme zajímavou drobnost: masopust, neboli karneval, je období, kterým začíná půst (oproštění se od masa). Slovo karneval pochází z latinského carne levare, což znamená to samé – dát pryč maso. **-ak-**

VENKOVSKÝ POHŘEB V MINULOSTI

Lidská smrtelnost a smrt sama jsou neopomenutelnou skutečností týkající se každého jedince. Smrt člověka s sebou ve všech dobách a na všech místech přináší rozličné mechanismy, díky nimž se kolektiv vyrovnává s odchodem svého příslušníka a které zesnulému zajišťují přechod ze světa živých do světa mrtvých.

Křesťanská víra, která až do 20. století výlučně určovala veškerý duchovní život obyvatel českých zemí, pohlíží na smrt jako na úděl, který předznamenává věčnou blaženost každého dobrého křesťana. Ve starších dobách byla smrt vnímána s určitou samozřejmostí. Tehdejší člověk byl se smrtí pravidelně konfrontován již od raného dětství. Životní a hygienické podmínky, opakující se epidemie i nedostačená výživa způsobovaly úmrtí starých, mladých a velice často i dětí. Zejména staří a nemocní se na svůj odchod připravovali. Nachystali si šaty, snažili se vypořádat a rozloučit s rodinou. Lidé odešedší předčasnou, nebo násilnou smrtí, kteří nestihli dostát svým povinnostem a zanechali po sobě dluhy, neodčinenou křivdu, případně malé děti, byli považováni za duše, které nemohou dojít pokoje. Z toho důvodu byla obecně rozšířená víra v revenanty, kteří se po smrti vrací do světa živých.

Strach z mrtvého doprovázený lítostí nad jeho ztrátou do velké míry formoval podobu pohřebních rituálů. Pohřby českého lidového prostředí se lišily v závislosti na regionu, stejně jako na sociálním postavení a věku nebožtíka. I tak lze nicméně konstatovat, že průběh pohřbů na našem území má do začátku 20. století jednotný ráz a jeho jednotlivé fáze se s menšími odchylkami shodují.

V domě zemřelého, takzvaném domě smutku, byl nebožtík po určitý čas vystaven v rakvi, ozdoben květinami a svatými obrázky. Sem se chodili rozloučit v modlitbě všichni blízcí a sousedé. V den pohřbu byla rakev vynesena a dopravena za doprovodu procesí, hudby a modliteb do kostela

k zádušní mši. Odtud zemřelý putoval na hřbitov, kde byla po vykonané pobožnosti rakev spuštěna do vykopaného hrobu. Na závěr některý z pozůstalých poděkoval všem, že se přišli rozloučit, a pozval celé procesí do hostince. Zvláštní podobu měly pohřby svobodných dívek a mládenců, které v sobě spojovaly prvky pohřebního a svatebního rituálu. Svá specifika měly pohřby mistrů jednotlivých řemesel a profesí. Menší pozornost bývá věnována pohřbům dětským. Jednalo-li se o dítě zesulé před přijetím svátostí křtu, bylo mu odepřeno spočinout ve svěcené hřbitovní půdě a bylo uloženo do země, podobně jako například sebevrazi, za hřbitovní dí.

Narození, svatba, smrt – tři zásadní životní milníky doprovázené bohatými rituály, během kterých jedinec tradičního venkovského prostředí, absolvoval zásadní proměnu svého postavení v rámci společnosti. Tyto obřady, na kterých se vždy podílelo celé společenství vesnice, doprovázelo rituální chování – tradici dané vystupování, které obnášelo přesně daný sled úkonů. Jasně vymezovalo role aktérů a dávalo řád celému procesu transformace. Díky němu mohl být mrtvý vypraven na svou pouť a život ve vesnici se mohl vrátit „do starých kolejí“. **Michaela Havelková**

TAJEMSTVÍ ANTONÍNA MARKA

S titulkem jako z bulvárních novin jsme vás možná překvapili, ale jak sami poznáte, není to samoučelné. Libušský jemnostpán, kněz Antonín Marek, patří bez nejmenších pochybností k našim nejvýznamnějším rodákům. Připomínat jeho vlastenecké působení či jazykovědnou práci, zmiňovat péči o rozvoj kultury ve městě i v okolí, jeho kněžské působení a blahodárny vliv, který měl na své okolí, jistě nikdy neuškodí, přesto však doufáme, že poučenější Turnováci to vše vědí, a pokud ne, určitě je s tím brzy seznámíme. Co však možná historie trochu přikryla (nepochybujeme o tom, že pro Markovy současníky to tajemstvím nebylo) je skutečnost, že ač byl Antonín Marek kněz, byl také několikanásobným otcem. Není asi divu, celibát byl pro něj už v době, kdy se rozhodoval, jaké povolání zvolit, jednou z hlavních překážek. Protože však kněžské povolání nabízelo existenční jistotu, a především možnost věnovat se humanitní vědě, rozhodl se touto cestou vydat. Ostatně i jeho učitel a přítel Josef Jungmann mu v roce 1813 (cyrilicí!) napsal: „*netrapte se takovými myšlenkami, nepouštějte jistého za nejisté. Hleďte raději obdržeti vlastní ohniště a svou kuchařku a uchvatte práva přírody, jak můžete, majíce toho příklady daleko i blízko*“. Věděl, že Markovo nadání a schopnosti tuto kněžskou „neposlušnost“ dostatečně vyváží. A ostatně – Marek jistě nebyl výjimkou. Proč to ale všechno píšeme? V roce 1947 přinesly noviny překvapivou informaci o úmrtí „neznámé-

ho“ Markova syna Františka a o boji za získání některých předmětů z jeho pozůstalosti, které původně patřily jeho otci – Antonínu Markovi. Doba byla velmi složitá, bylo krátce po válce a Františkovým potomkům hrozil odsun a zabavení majetku, tedy i předmětů Antonína Marka. Jakže? Markovým potomkům že hrozil odsun? Ano hrozil a veřejné mínění bylo zděšeno, s podivem se psalo o tom, že se Markův syn poněmčil a jeho vnuci už vůbec nemluví česky. Což je sice u potomků slavného obrozence překvapivé, ale vlastně pravdivé. Všechny tyto informace jsme až donedávna znali v podstatě jen z periodik, které vyšly ve zmíněném roce 1947 a z jedné drobné publikace, ovšem bez konkrétních dokladů. Náhoda tomu chtěla, že jsme v našich znalostech pokročili trochu dále – objevili jsme totiž originální korespondenci z roku 1947, která situaci kolem pozůstalosti řeší. Tam jsme našli pár vodítek a dalším výzkumem jsme objevili konkrétnější informace. Ale mnohem větší náhoda k nám do muzea přivedla (a to zhruba měsíc po zmíněném objevu) samotné Markovy potomky! (Opravdu žijí v Německu). Od nich jsme získali další informace a především cenné fotografie Markovy rodiny a cituplné dopisy, které Marek psal svým dětem. V současné době je třídíme a zpracováváme a dohledáváme další stopy, ke kterým nám byla takto překvapivě otevřena cesta. S novými zjištěními vás brzy seznámíme. **Alžběta Kulíšková**

VÝTVARNÝ SALON pozvánka na 13. běh

Chtěli bychom vás pozvat k účasti na třináctém pokračování muzejního kroužku – Výtvarný Salon. Následující běh našeho tříměsíčního salonu zahájíme koncem ledna. Tentokrát jsme se inspirovali v lidové kultuře obdobím dlouhých nocí a sněhem zapadanou přírodou. Obdobím, které trvalo od Martina přes masopust až do čtvrté neděle postní a říkalo se mu Přásky. Během tohoto období se lidé odedávna scházeli, jednak protože osvětlení bylo tehdy drahé, ale také proto, že se nikomu nechtělo pracovat o samotě. V chalupách s velkou světnicí společně sprádali len, vlnu, drali peří a podobně. Byla to vlastně společenská akce, při níž nechybělo ani pohoštění.

Náš roubený Kamenářský dům a zimní večerní atmosféra s čajem mezi přáteli nám tuto tradiční zimní zvyklost připomíná.

Každý čtvrtek se budeme věnovat řemeslným technikám, které naplňovaly přásky našich předků. Vyzkoušíme si například sprádání vlny, drátování, pletení z proutí nebo peřím dotvoříme floristický objekt a objevů našich babiček využijeme při výrobě mastí. Celý tento cyklus doprovodí jako vždy přednáška našeho odborného oddělení.

Pokud se chcete připojit k naší kamenářské rodině, hlase se přímo v Kamenářském domě, nebo na telefonním čísle 603 330 576.

Jana Válková Střílková

PUTOVÁNÍ ZA MINERÁLY III

Od poloviny ledna jsme pro vás přichystali již třetí ročník cyklu geologicko-cestopisných přednášek s názvem Putování za minerály. Přednášky se budou řídit podobným modelem jako loni, avšak drobné změny jistě zaznamenáte. Ačkoliv název zůstává, první změnou je, že ne všechny přednášky se striktně budou týkat cest, jejichž primárním účelem byla návštěva mineralogických lokalit, sběr a nákup minerálů. Naši snahou je rozšířit náplň přednášek o další více či méně geologická témata, například o horách a jejich vývoji,

o těžbě nerostných surovin nebo pískovcových skalních městech celého světa. To samozřejmě neznamená, že jsou přednášky určené jen odborníkům a milovníkům geologie. Určitě si v nich najde své i prostý cestovatel, protože na mnoha fotografiích bude prezentována jak nádherná krajina, fauna a flóra, tak i kultura, a především zážitky samotných cestovatelů. Druhou zásadní změnou je, že přednášky nebudou probíhat ve středu, ale pravidelně každé úterý od 17 hodin v Kamenářském domě, první proběhne 22. ledna. Myslíme si, že

i letos je nabídka více než zajímavá a země jako Madagaskar, Kongo, Rwanda, Španělsko nebo Jordánsko slibují poutavou podívanou doplněnou o mnoho zážitků. Doufáme, že dorazíte v hojném počtu a že vás nově nabyté informace inspirují třeba k návštěvě představených zemí. V době přípravy čtvrtletníku témata přednášek teprve ladíme, vše včas zveřejníme např. na webových stránkách muzea. Jistá je už náplň první přednášky.

22.1. *Toulky za nerostným bohatstvím Afriky*

Přednáška shrnuje zkušenosti a zážitky z cest za aktivně těženými pegmatity na černý kontinent v letech 2012–2018. Vypravíme se na ložiska tantalové rudy do Demokratické republiky Kongo, Rwandy, Burundi, Sierra Leone a Zimbabwe a povíme si, proč je tantal pro společnost velmi důležitou surovinou, jak se těží a na co se používá. Putování pak zakončíme na nalezištích drahých kamenů na Madagaskaru.

Jan Bubal

ARCHEOSTŘÍPKY Z OKOLÍ KARLOVIC

V loňském roce jsme provedli několik malých záchranných archeologických výzkumů, o kterých vás chceme informovat. Prvním z nich byl výzkum v souvislosti s přístavbou mateřské školy v Práslavicích (k. ú. Karlovice). Lokalita se nachází poblíž původně gotického kostela sv. Jiří, proto jsme předpokládali nejméně středověké nálezy. V profilech dohlížených výkopů pro základové pasy jsme však oproti těmto očekáváním zjistili pouze čtyři zahloubené objekty se světle šedou až šedočernou výplní jílovité hlíny, zařaditelné z důvodu chybějících movitých nálezů velmi široce do

zemědělského pravěku. Z objektů jsme odebrali vzorky na paleobotanickou analýzu a radiokarbonové datování, které nám dataci zpřesní.

Další menší výzkum jsme uskutečnili u areálu firmy Trevos na Valdštejně (viz foto), který vyvolalo rozšíření křížovatky. Nejprve jsme zkoumali na louce východně od zmíněného areálu, kde měla být před stavbou křížovatky vystavěna provizorní panelová obslužná komunikace. V rámci skryté plochy jsme rozpoznali hranice tří zahloubených objektů, z kterých jsme bohužel nezískali žádné tradiční archeologické nálezy. Proto byly

odebrány vzorky zeminy, na kterých bude provedena paleobotanická analýza. Výplně zahloubených jam měly světle šedou barvu a byly mělce zahloubené do okrovošedé splachové vrstvy. Nálezová situace zde byla obdobná jako na sousední ploše v prostoru dnešního Trevosu zkoumané v roce 2015. Zde jsme mimo jiné objevili různé staré erozní vrstvy od mladší doby kamenné po dobu římskou. Jediným zajímavým nálezem je fragment broušené sekery z mladší doby kamenné z metabazitu typu Jizerské hory získaný při povrchovém sběru na skryté ploše. Ten může mít souvislost se soudobou dílnou na výrobu kamenných seker, kterou jsme objevili v roce 2015. Záchranný výzkum pokračoval i v prostoru samotné křížovatky, kde jsme odebrali několik vzorků černošedého sedimentu, pocházejícího z rybníku, který na západní straně obtékal v novověku zaniklou Novou Ves.

Roman Sirovátka

PROČ TOLIK SEDMISTÝCH VÝROČÍ?

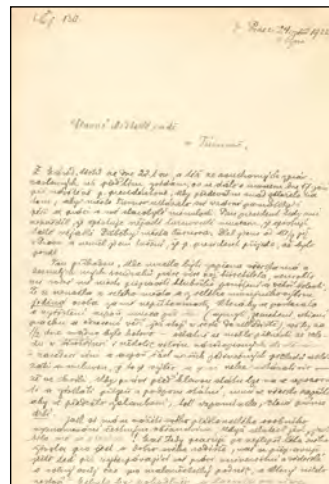
Minulý rok byl nebývale bohatý na historická výročí. Zejména jsme si připomněli 100 let od založení Republiky Československé, dále 50 let od obsazení naší země vojsky Varšavské smlouvy či 400 let od Třetí pražské defenestrace, a tím i začátek Třicetileté války. Pro náš region byl ale rok 2018 zajímavý ještě z jiného důvodu. Začalo období, kdy značná část obcí a osad slaví sedmisté výročí od své první písemné zmínky. A tím se dostáváme k otázce položené v nadpisu. Není žádným tajemstvím, že naše oblast je na starší písemné zmínky skoupá. Neproniknutelnou mlhu dějinného mlčení ale z velké části prolomil konflikt mezi Vokem z Rotštejna a dalšími šlechtici. Kvůli čemu vznikl, dnes už přesně nedokážeme říci (svou roli si v tom zřejmě zahrál i spor o spolupodílnictví Turnova). Patrně ho odstartoval celozemský střet mezi odpůrci Jana Lucemburského a naopak příznivci jeho manželky Přemyslovny Elišky, tedy mezi stoupenci Jindřicha z Lipé a Viléma Zajíce z Valdeka.

Zatímco tento konflikt byl v celozemském měřítku postupně urovnáván, v našem regionu přerůstal do kořistnických výprav, lokálních potýček a vyřizování osobních účtů. Zúčastnila se ho velká část místních vyšších i nižších šlechticů, ale byli do toho zataženi i jejich spojenci ze vzdálenějšího okolí (často nejspíš příbuzní či tzv. klienti), a tak tento konflikt zasáhl i na Mladoboleslavsko a Jičínsko. Jednotliví účastníci, ať sami nebo ve skupinách, si navzájem přepádávali své vsi, které drancovali, a navzájem za to na sebe žalovali u zemského soudu. A díky tomu se dozvídáme o velkém množství osob, o jejichž existenci bychom jinak neměli ponětí, a také o desítkách vsí a osad.

Loni tento výroční boom odstartovaly Olešnice a Vyskeř, letos budeme pokračovat Příšovicemi a Všeni, a jelikož se tento konflikt protáhl minimálně do roku 1325 (alespoň podle nám dochovaných záznamů), mohou v nejbližších letech slavit svá sedmistá jubilea i mnohé další obce.

Jiří Zoul Sajbt

TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK A JHO NÁVŠTĚVA V TURNOVĚ

Rok, ve kterém jsme si připomínali sté výročí republiky, máme sice za sebou, ale malou připomínku spojenou s prezidentem Masarykem si ještě dopřejeme. Ale protože není tak slavnostní, záměrně jsme si ji nechali až do post-slavicího období. Pokud jste navštívili naši výstavu *Konečně ve vlastním!*, víte už, že v září roku 1922 navštívil Turnov prezident-osvoboditel Tomáš Garrigue Masaryk. Byl to pro město významný a slavný den. Prezident se zde zdržel poměrně dlouho, navštívil řadu míst a setkal se s předními osobnostmi města. Z pracovních důvodů chyběl jeden z nejvýznamnějších – historik, v dané době řádný profesor Karlovy univerzity a čestný občan města Josef Vítězslav Šimák. Jaké muselo být jeho překvapení, když o pár dnů později narazil v pražských Národních listech na článek s názvem *Osud turnovského muzea*. Jistě se zaradoval, že se jeho milovanému muzeu, o které se tolik staral, dostalo celostátní pozornosti. Ovšem jaké muselo být jeho zklamání, když zjistil, že se jedná o anonymní kritiku

města Turnova, pod jehož péčí se muzeum dostalo do takového stavu, že před panem prezidentem musela být jeho existence utajena. Dle zmíněného článku by totiž narazil na „*bohaté sbírky archivní, praehistorické, historické, národopisné a vesměs velice cenné*“, ale na „*skladiště, kam zastrčilo se vše, co jinde překázelo – starý papír, rozbité židle, bedny atd.*“. Nutno poznamenat, že muzeum, v té době už 35 let staré, sídlilo na radnici v místnosti, ve které dnes úřaduje starosta, a že se nejednalo o instituci, ale o sbírky spravované dobrovolníky v rámci tzv. Muzejní rady. Článek v Národních listech kritikou nešetří – zmiňuje neochotu města zajistit cenným sbírkám vhodné prostory a přispět dobrovolníkům na péči o ně. Podrobně popisuje, jak byla ze dveří muzea při návštěvě odstraněna ozdobná tabulka s nápisem *Museum* a jak byly před dveře postaveny dva cypřiše, aby si pan prezident jeho existence vůbec nemohl všimnout. Byla pouze vyčištěna okna, která jsou vidět z venku, chodby radnice byly nově vymalovány, zábradlí natřena

dávání ve prospěch Státního ústavu bibliografického. Se svojí udatostí došla se i přičinlivostí v oboru knihkupectví. Věštní přejeme mu v další činnosti dosavadní svědectví důstojně i třásně.

□ **Osud turnovského muzea.** Při návštěvě p. prezidenta v Českém ráji v Turnově stalo se něco, co překvapí každého inteligenta, který dovede teorii práci sbíratelů sbíratelů a jejich výzám pro kulturu život. V místě je znamenité muzeum, které trvá přes 35 let a je umístěno v budově radnice. Dlouhá místnost kromě balkonů, ale je přes dosti prostorná, aby se v ní mohly uplatit bohaté sbírky archivní, praehistorické, historické, národopisné, vesměs velice cenné. Ale toto málo muzeum má se skladištěm, kam zastrčilo se vše, co jinde překázelo starý papír, rozbité židle, bedny atd. Hlavní vchod do zasedací síně. Kde byl p. prezident uvítán voše kolem vchodu do muzea, kolem dveří, politických kovárnám, zlobných káždím i odoborů renesanční tabulou s nápisem „Museum“. Ale protože muzeum málo schopno se představit ve svém nepopřadu a ve svém nálehu, odstraní se nápis a pan prezident byl uveden do menší místnosti, kterou upraveni pro radnici, aby nebyl slyšet upřesnění, že všude muzeum existuje. V radnici je dále umístěna i knihovna Ant. Marka, obdání svého druhu, žilafčí několik set svazků starých knih, ale i ta se neměla ukázat p. prezidentovi až jistě by byl se zájmem na ni pohledl. Než k němu důslojného přístupu. A tak byl vchod uměle cypřišmi zastaven jen okno bylo vyčištěno. Ovšem: nová madla, na chodbách, polstrované zábradlí, židlo natřeno rámy a dveře, lo vše dělalo dobrý dojem, ale rozhodně vše čestným nálehu i barvou, ale historické památky muzea, bohaté sbírky turnovských výšvek, to vše p. prezident nemohl spatřit, protože za celou dobu 35 let město Turnov nedovrátilo nálehu místnosti, do které by se vše neslo a srovnalo, aby krásně a důslojného mělo sbíratelů sbíratelů. Kdo myslí, hluboce se zamysli: kdy se bude opravovat v Turnově navštívené také včera? To nejstarší a nejvýznamnější, co Turnov má, to zůstalo zavřeno nepřístupno! Tak se rozumí v našich městech kulturní práci a jejímu výzám pro národ!

□ **Mězi národní kongres, o kapalných hořlavých (Garrigue Masaryk) a (Garrigue Masaryk)**

soudruhů práce více než třicetiletá, nemohlo mi rodné město připravit hlubšího ponížení a větší bolesti! Že se nenašla z celého města a z celého muzejního výboru jediná osoba za mé nepřítomnosti, která by se postarala o vyčištění aspoň muzea pod věží (vymytí, zametení, utření prachu a odnesení věcí, jež stojí v cestě, do skladiště), což by za půl dne snadno bylo hotovo, [...] toť vzpomínka, která přímo drtí.“

Město se perem tehdejšího starosty Honsů bránilo faktem, že se o návštěvě prezidenta Masaryka dozvědělo jen dva dny předem a nemělo dost času na přípravu. Vzpětí pak začalo pracovat na uvolnění nových prostor, ve kterých měla být instalována nová expozice muzea. Faktem ovšem je, že muzeum vlastní budovu získalo až díky továrníku Boháčkovi, který mu v roce 1927 věnoval svůj dům ve Skálově ulici.

Nu stalo se, od té doby uplynulo mnoho času a muzeum urazilo velký kus cesty směrem k odborné instituci, která však stále plní svůj první úkol a cíl – pečuje o to nejvzácnější, co jsme zdědili po našich předcích (a to včetně dokladů tak nemilých, jako je korespondence, o které tu pojednáváme). Na nezájem představitelů města i současného zřizovatele, kterým je Liberecký kraj, si našťásti nemůže stěžovat. Upřímně doufáme, že z dnešního muzea by měl pan profesor Šimák radost a až do Turnova někdy zavítá prezident, který bude chtít muzeum navštívit, s hrdoostí ho budeme moct provést.

Alžběta Kulišková

Aleš Bartoš
tel.603 315 295
www.abzlatnictvi.cz
zakázková výroba šperků
Antonína Dvořáka 321 Turnov

ROZHOVOR S... TOMÁŠEM ŠTEFÁNKEM

Tomáš Štefánek pracuje v muzeu už řadu let a je zodpovědný za výtvarné doplnění celé řady výstav. V konzervátorském oddělení dlouho pracoval s Ivou Hanušovou, po jejím odchodu do důchodu je jeho spolupracovníkem Pavel Hendrych. Tomáš je mimořádně šikovný, je schopný zrealizovat v podstatě jakýkoliv nápad, se kterým my – autoři výstavy přijdeme. Kromě této výtvarné práce má na starosti i konzervátorské zásahy na sbírkových předmětech, především kovových a dřevěných.

Kdy jsi začal pracovat v muzeu a jak se to stalo?

Než jsem v muzeu začal pracovat „naplno“, vytvořil jsem ještě jako brigádník společně se svojí spolužačkou ze šperkárny asi dvacet sádrových hlav pro expozici na Dlaskově statku. Tenkrát nás doporučil Tomáš Řídkošil, muzejní mineralog, který nás učil mineralogii. Už tehdy jsem věděl, že bych v muzeu rád pracoval nastálo.

Pamatuješ si na svou první realizaci pro muzeum? Já si ji pamatuju dobře...

Abych si nepamatoval! Byla to výstava Masky a démoni v roce 2004. Byla to práce náročná, ale zároveň velice kreativní a mě moc bavila. Vytvořil jsem spolu s kolegyní Ivou Hanušovou celou řadu pohádkových a mystických bytostí, jako například Hejkala, Smrtáka, Víly, Vodníka, Čerta, Pána větru či skřítky. K tomu bylo potřeba

namalovat a vytvořit různá pozadí. Takže jsem využil svou zálibu v modelování a malování opravdu naplno. Výstava se líbila a byl o ni zájem, takže jsme ji instalovali ještě asi na pěti různých místech. Například v Berouně nebo v Jičíně. Tehdy jsem se s muzejníky natolik šzil, že už jsem si život bez muzea ani nedovedl představit.

Pro muzejní výstavy jsi od té doby vytvořil řadu instalací a objektů – dalo by se říct, co bylo největší, co nejtěžší a na co jsi třeba nejvíce pyšný?

Ano instalací bylo od té doby skutečně nepočítaně. Začal jsem vyrábět různé atrapy jídla pro výstavy na Dlaskově statku, abychom skutečným jídlem zbytečně nekrmlili myši. Takže od výroby drobností, jako jsou koláče, jsem se postupně propracoval až třeba k různým domácím zvířátkům. Ale zásadní zlom přišel, když jsem pro tebe, respektive pro jednu z tvých výstav, vyrobil opravdového Golema. Byl to opravdu „macek“ a svítily mu oči. Naštěstí jeho váha nebyla moc velká, neboť byl celý vyřezán z polystyrenu. Potom už jsem z polystyrenu vyráběl kdecy, třeba i skalní blok na vaši horolezeckou výstavu. A největší byl asi kůň a kráva na Dlaskův statek. Nejtěžší práce byla asi výroba modelu starého Turnova. Spousta malých domečků, stromečků, kašniček, kostelíčků... Navíc na jeho výrobu bylo neskutečně málo času. Všechny domečky nejdříve narýsovat, potom nabarvit a sle-

pit. Pamatuju si, jak jsem trávil v muzeu kvůli blížícímu se termínu výstavy téměř 24 hodin denně. Krásný čas! Ještě když jsme model instalovali, museli jsme si dávat pozor na dosud nezaschlou barvu. Ale dodnes se na ten model občas zajdu podívat, je součástí historické expozice.

S jakým materiálem a jakou technikou nejraději pracuješ?

To je různé, nejsem nijak vyhraněn. Modeluji rád z již výše zmíněného polystyrenu, ale třeba i z hlíny. Také velice rád používám na výrobu modelů různé přírodniny. Obzvláště třeba na modely pro archeologické oddělení.

Jaké jsou tvé další povinnosti v rámci muzejní práce?

Tou hlavní je konzervování. Tudiž vlastně zachraňování již kolikrát dost zničených věcí, jako jsou různé zemědělské stroje, nábytek atd. To je taky moc pěkná práce. Projde mi tak rukama skoro každý předmět, který se do muzea dostane. Jsou to často věci dost špinavé a poničené. Stává se nám, že po našem zásahu lidé, kteří nám předmět věnovali, ani nechtějí věřit, že to je to, co do muzea dali.

Taky jsme spolu asi rok sdíleli kancelář, pamatuješ? Tehdy jsi zběhl od výtvarné práce a staral ses o propagaci muzea.

No vidíš, na to už jsem málem zapomněla, to je tak deset let. Zaskakoval jsem za Marcelu Beranovou, která odešla na mateřskou

dovolenou. Měl jsem na starosti přípravu kulturních akcí a programů, komunikaci s médii a třeba také přípravu plakátů a pozvánek. A taky jsem s tebou připravoval Muzejní čtvrtletník. Tehdy se ještě netisknul v tiskárně, ale kopirovali jsme ho na naši kopírce – dneska ta čísla vypadají jako z pravěku.

To tedy ano. Chtěla bych se tě ještě zeptat na tvůj obor – vystudoval jsi turnovskou šperkárnu v oboru brusící skla. Chtěl by ses k této práci někdy vrátit?

Broušení drahých kamenů je úžasný obor. Já se věnoval hlavně broušeným plastikám. Dokonce jsem ten obor asi pět let na šperkárně učil. Ostatně všechno, co mi škola dala, jsem při muzejní práci využil vrchovatě. Naštěstí se k té práci občas vracívám a nikdy jsem na ni nezanevřel. Tak třeba každý rok řežu acháty na Dnech s mineralogem.

A poslední otázka na závěr – jak by podle tebe mělo vypadat muzeum za deset let?

Za deset let bude muzeum zas o něco moudřejší a zkušenější, exponáty zvýší svoji historickou hodnotu a muzejní večírková kapela Falešný poplach, ve které také hraju, bude mít na kontě třetí přespříliš dlouhohrající desku.

Ale vážně – těším se na to, až bude ve vedlejší budově, kterou muzeum koupilo a připravuje k rekonstrukci, konečně pořádná konzervátorská a modelářská dílna.

Alžběta Kulíšková

DRINGS

poradenství * software * hardware

Výpočetní technika – kousek od muzea!

- Počítače, příslušenství, digi-fotoaparáty, audiotechnika to vše můžete zakoupit ve Skálově ulici 6 otevřeno ve všední dny 13.30 – 17.30 hodin
- Objednávat můžete i v pohodlí domova nebo kanceláře využijte e-shop na stránkách www.drings.cz!

BARVY
specializovaná prodejna

Nabízíme veškerý sortiment barev k použití v interiérech i exteriérech, autolaky, lazury ad.

Studentská 1727, Turnov • tel./fax: 481 321 180, 602 364 436
www.barvyturnov.cz • email: info@barvyturnov.cz

ZE SBÍREK MUZEA – ZLATOHLAVY

První doklady o oděvních doplňcích s českými granáty v lidovém prostředí pocházejí již ze 17. století. Jedná se o stříbrné náhrdelníky z několikanásobného řetízku s mincí či křížkem osazenými českými granáty. V 18. a 19. století se ve vesnickém prostředí české broušené a vrtané granáty používaly k výrobě víceřadých šňůr, spínátek ke košílkům, živůtkům a kabátkům, jehlic do vlasů, tzv. třaslic, ale i jako součást výšivky na čepcích, tzv. zlatohlavech. Tyto zlaté a stříbrné čepce s dýnkem jsou u nás i v Německu označovány jako čepce české. Největší krásy a obliby nabývaly v 18. století. Hotovily je krejčovské, které se na jejich výrobu specializovaly, tzv. stavěčky čepců. Čepce vyšly z městských předloh, historické paralely k nim nacházíme v portrétech měšťanek z 18. století. Některé prameny spojují tento typ pokrývek hlavy i s čepci renesančními, tzv. birety. Čepce byly šity z delšího pruhu drahé zlatohlavové látky, např. brokátu, se vsazeným

dýnkem. Dýnko bylo v horní části polokulaté ploché, ve spodní části složené do záhybů, na lící straně posíté zlatými nebo stříbrnými krajkami. Některé čepce jsou celé pokryty zlatou nebo stříbrnou výšivkou, zpravidla reliéfní, doplněnou kameny. Přední okraj čepce lemuje jemně vrapovaná krajka, nebo krajka upevněná na drátěné kostře. V týle čepce doplňuje hedvábná stuha. Výšivka čepce je tvořena přes lepenkové šablony zlatými nebo stříbrnými nitěmi spodním

stehem. Na dýnku je výšivka plastická, doplněná penízky, flitry, českými granáty, nebo jejich imitací a zlatým dracounem. Ornament tvoří nejčastěji motiv trojklanné větvičky, zakončený různými květy, například růžičkami. U nejstarších typů bývá půda čepce vyšívaná buď síťovitě, nebo je vyplněná drobnými větvičkami, lemovanými u starších typů mušličkovým vzorem. Na některých čepcích bývá vyšito pouze dýnko a přední pruh pokrývá pouze zlatá nebo stříbrná paličkovaná krajka. Šev spojující přední pruh čepce s dýnkem, reliéfně vystupuje silným podložním, nebo je k němu pouze našita paličkovaná krajka

téže barvy. Čepce tohoto typu byly součástí oblečení ke slavnostním příležitostem provdaných žen majetnější skupiny vesnického obyvatelstva. Typické jsou pro oblasti severovýchodních Čech, Horácka a Jihlavska, okolí Opavy a Plzeňska, kde dosáhly výrazných vysokých forem. Nosily se zhruba do čtyřicátých let 19. století, následně z prostředí vesnic postupně vymizely. Dnes tyto výjimečně krásné a dokonalé pokrývky hlavy najdeme pouze v muzejních sbírkách. Muzeum Českého ráje eviduje necelou stovku těchto exponátů. Jsou zdobené jak kameny broušenými a vrtanými, tak i kameny surovými, zasazenými do lůžek. Analýza kamenů, provedená v roce 2006 prokázala, že pouze tři z těchto čepců jsou zdobené českými granáty. U ostatních se jedná o skelnou kompozici velmi dobré kvality, barvou i leskem silně připomínající český granát, která byla v Turnově vyráběna od počátku 18. století.

Vladimíra Jakoubčová

STALO SE PŘED STO LETY V TURNOVĚ A OKOLÍ

První číslo Pojizerských listů nového roku 1919 bylo plné zpráv o darech a příspěvcích pro „vlastenecké, humánní a užitečné podniky“. Peníze a materiální podporu dávali podnikatelé a představitelé města, stejně jako ostatní obyvatelé. Mezi všemi však v této době vyčnívala rodina pana Tausiga, disponenta uhelných skladů. Za všechny dary a příspěvky uvedme např. dar jeho ženy Ludmily, která věnovala chudině v Mašově větší množství mýdla a sody, dále předplatila ve válečné kuchyni chudým z Turnova 500 obědů a pro chudé z Troskovic zajistila vagon uhlí. * Občané pociťovali nedostatek vody a za hlavní příčinu byla v místních novinách označena nešetrnost těch, kteří v domácnostech vodou plýtvali. Zdejšímu Sportovnímu klubu bylo vytýkáno, že led na kluziště mezi mosty (dnes hřiště házené) vyrábí z vodárny, i když je hřiště na samém břehu Jizery a voda by se dala snadno čerpat z řeky. Na to konto reagoval zástupce

Odvádějte zlato i stříbro, abyste pomohli zesílit finanční základ našeho státu. Jest to povinnost občanskou, nikoli obětavost. — Jedině tehdy jsme státem se šťastnou budoucností, bude-li tu pevný hospodářský základ, a tím je zlatý poklad naší republiky.

Sportovního klubu tím, že led na hřišti se již pět let nedělal. Kde asi byla pravda? * V lednu 1919 si v Turnově zřídila sklad firma T. A. Baťa. Jejich reklamy dávaly obyvatelům města vědět, že boty skokově zlevnily o polovinu. * JUDr. Otakar Mašek, syn ředitele státní průmyslové školy Josefa Maška, byl jmenován ministerským tajemníkem. * Ve středu 29. ledna 1919 odjeli z turnovského okresu italská uprchlíci, kteří zde téměř čtyři roky přebývali. Na bývalém jičínském nádraží byly připraveny vlaky, které odpoledne vyjely směrem na Prahu. Celkem odjízdělo 450 uprchlíků. Odjezd se konal za účasti veřejnosti. *

Turnovu chyběly veřejné záchody. V turistickém městě, jakým Turnov byl a je, se vyskytovalo zvýšené množství lidí nejen v neděli o trzích, ale prakticky stále. Výsledkem bylo mj. znečišťování veřejného prostranství. * V noci z 25. na 26. února byly uzavřeny hranice našeho státu a byl zastaven veškerý pohyb osob a zboží přes hranice, včetně poštovního styku. V době od 3. do 9. března bylo provedeno okolkování většiny rakousko-uherských bankovek nacházejících se na území ČSR. Bankovky v hodnotě jedné a dvou korun nebyly kolkovány a podržely si svou dosavadní platnost. Ostatní neokolkované bankov-

ky se počínaje 10. březnem staly bezcenné. * Na schůzi obecního zastupitelstva 21. února byla projednávána žádost MUDr. Karla Švarce na udělení hostinské koncese na domě čp. 137 (hotel Korunní Princ), který pro něj koupil jeho tchán, továrník pan Rybička. * Před sto lety, 22. února, se neznámí lupiči vloupali do vily prof. Zdeňka Nejedlého (čp. 624). Ukradli zde šatstvo a jiné prádlo, ale také zavařeniny, tučky a další potraviny. * V březnu 1919 se začala ve větší míře projednávat výstavba vodovodu v Nádražním předměstí a do popředí se dostal projekt ing. Tomeše. Dle jeho tvrzení se výstavba vodovodu měla týkat také sousedních Daliměřic, Malého Rohozce a části Turnova západně od Jizery. Situaci poněkud komplikoval fakt, že se jednalo o katastrální obec Modřišice a ta se zatím nijak nesnažila život svým spoluobčanům zlepšit. To dokládalo prakticky nulové osvětlení a kanalizace.

David Marek

VÝSTAVY A AKCE V LEDNU, ÚNORU A BŘEZNU

VÝSTAVNÍ SÁL

Do 13. 1. **Konečně ve vlastním! Turnov na cestě k republice**

Výstava k výročí republiky přináší množství dosud nepublikovaných snímků Turnova

24. 1. – 31. 3. **Poklady podzemí**
Deset let archeologických výzkumů v Pojizeří

SKLEPENÍ

Luminiscence aneb Cesta světla

Pro velký úspěch prodlouženo na neurčito

KLENOTNICE

Do 11. 4. **Stálá reprezentativní expozice** představující nejlepší šperkařské práce Turnova

KAMENÁŘSKÝ DŮM

10. 1. – 24. 2. **Z vrcholů Pyrenejí**
Autorská výstava fotografií geologa Jana Bubala

28. 2. – 31. 3. **Mezinárodní výtvarný salon dětí a mládeže**
Turnov–Jawor

Výtvarné práce dětí ze soutěže připravené **Žlutou ponorkou**

AKCE

Putování za minerály III
Série cestopisných a geologických přednášek

DLASKŮV STATEK

23. 2. **Masopust na Dlaskově statku**. Tradiční karnevalové oslavy plné dobrého jídla a pití

FOTOOHLÉDNUTÍ ZA MINULÝM ČTVRTLETÍM

V úvodu naší fotovzpomínky se vrátíme do období zlatého a hřejivého slunce a červených jeřabin – na konci září se na Dlaskově statku slavilo posvícení. Na akci se slavily čtyřicáté narozeniny loutkářského souboru Na Židli (fotografii najdete na první straně). Říjen proběhl v přípravách na oslavy stého výročí naší republiky. Přidali jsme se dvěma výstavami, které jsme zahájili společně v přítomnosti starosty města Ing. Tomáše Hockeho. První fotografie s modely starých turnovských

domů (a jejich obdivovatelek) připomíná výstavu *Konečně ve vlastním!*, na druhé si můžete připomenout detail jedné z váz s krásným pískovaným a rytým reliéfem legionáře vystavených na výstavě *Léta nadějí a ztrát*. V Kamenářském domě jsme připravili výstavu dřevorezby Václava Plechátého, na jejíž vernisáži byla pokřtěna i jeho autorská kniha. Návštěvníci se mohli potěšit koncertem řezbářova přítele Miroslava Palečka. Poslední fotografie připomíná vánoční dílny v Kamenářském domě. Nejprve školní děti a posléze i zájemci z veřejnosti si na ní vyráběli vánoční zvonečky.

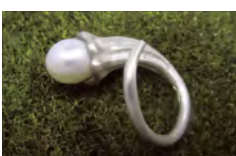
NAVŠTIVTE V MUZEU, CO SE DÁ

MUZEJNÍ PRODEJNA

šperky,
drahé kameny, sklo,
bižuterie, regionální
speciality, sladkosti,
knihy, mapy

ZLATNÍCI V KAMENÁŘI

autorské šperky
zakázková výroba
snubní prsteny
drahokamy
ukázky řemesla

DLASKŮV STATEK

národní kulturní
památko
vesnická domácnost
z časů našich předků

Muzejní čtvrtletník vydává Muzeum Českého ráje v Turnově. Povolení MK ČR – E 15658. ISSN: 1801-4054. Odpovědná redaktorka: Mgr. Alžběta Kulíšková. Grafická úprava, sazba: Alžběta Kulíšková. Tisk: Tiskárna UNIPRESS, s.r.o. Svobodova 1431, Turnov, tel. 481 319 411. Uzávěrka tohoto čísla byla 15. prosince 2018. Muzejní čtvrtletník je k dostání zdarma na pokladně muzea a v informačních centrech a muzeích v okolí Turnova. Emailem zaslaným na adresu kuliskova@muzeum-turnov.cz si můžete objednat zaslání Čtvrtletníku emailovou poštou. Na vydání přispívá Město Turnov. Děkujeme.

OTEVÍRACÍ DOBA V MUZEU a KAMENÁŘSKÉM DOMĚ: Úterý až neděle od 9.00 do 16.00 hodin. **NA DLASKOVĚ STATKU:** Do lednu do konce března zavřeno. Statek se otevře na oslavu Masopustu – 23. února 2019. Od dubna otevřeno od úterý do neděle: 9.00–16.00.

Změna programu může nastat – pro aktuální informace vždy sledujte webové stránky muzea! Těšíme se na Vaši návštěvu!